

جایگاه و نقش مناطق حفاظت شده محیط زیست در مسئولیت اجتماعی شرکتی / سازمانی (CSR) (مطالعه موردی پارک ملی نایبند)

سید امیر طالبیان^۱، محسن انصاری^۲



با پیچیده شدن فضای کسب و کار در طی دهه های گذشته و بروز بحران های عدیده محیط زیستی مفهوم اولیه مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت (که بر کمک های عام المنفعه شکل گرفته بود)، دیگر نمی توانست پاسخگوی مطالبات فزاینده و توجه گر اقدامات صورت گرفته در چارچوب مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت باشد، لذا ضرورت ارائه مفهومی که در برگیرنده تمامی موضوعات مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت از جمله حفظ محیط زیست باشد دو چندان گردید. در این میان مناطق حفاظت شده به جهت نقش موثری که در بهبود شاخص های محیط زیستی ایفا می نمایند نزد شرکت هایی که در حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت فعالانه اقدام می نمودند یافته اند.

شرکت ملی نفت ایران نیز که از دیرباز سرآمد اقدامات مسئولانه در حوزه مسئولیت اجتماعی می باشد با نگاهی نو به اقدامات دواطلبانه خود در راستای مسئولیت اجتماعی شرکت پا به عرصه اقدام نهاده است. در این مقاله سعی بر این است تا بصورت بسیار مختصر نسبت به ارائه اقدامات و فعالیت های صورت گرفته در راستای طرح مدیریت مشارکتی-حفاظتی پارکی ملی نایبند بعنوان اولین پارک ساحلی-دریایی ایران و همجوار با تاسیسات منطقه پارس جنوبی(عسلویه) که با همکاری و مشارکت تمامی ذینفعان کلیدی منطق بالاخص سازمان منطقه ویژه اقتصادی-انرژی پارس جنوبی به نمایندگی از شرکت ملی نفت ایران به اجرا در آمده است پرداخته شود تا شاید بعنوان الگویی برای اقدامات آتی در این حوزه مورد بهره برداری قرار گیرد.

کلید واژه ها: مسئولیت اجتماعی شرکتی، مناطق حفاظت شده، پارک ملی نایبند

^۱ . دکترای جامعه شناسی، مشاور اجتماعی وزیر نفت

^۲ . کارشناس ارشد مهندسی محیط زیست، کارشناس محیط زیست حوزه مشاور اجتماعی وزیر نفت، نویسنده مسئول،

۱. مقدمه

یکی از شاخص های مهم که در سنجش میزان تعهد کشورها به حفظ محیط زیست و طبیعت همواره مورد توجه سازمان ها و کنوانسیون های بین المللی (نظیر CBD^۱) قرار می گیرد، «نسبت سطح مناطق حفاظت شده به کل پهنه سرزمینی کشور» می باشد.

صرف نظر از تعریف علمی، کارکرد و نقش مناطق حفاظت شده را باید در حفظ ارزش های طبیعی، اکولوژیکی، فرهنگی، تنوع زیستی، ذخایر ژنتیکی همچنین بهره برداری پایدار از مناطق در دو پهنه خشکی و آبی دانست. در سال های اخیر توجه به حفظ و نگهداشت مناطق حفاظت شده توانسته به عنوان یکی از شاخص های مهم پایداری در گزارش دهی سالانه عملکرد شرکت ها نیز مورد توجه جدی قرار گیرد.

۲. تعریف و اهداف عمده مناطق حفاظت شده

بر طبق تعریف ارائه شده از سوی اتحادیه بین المللی حفظ طبیعت (IUCN^۲) منطقه حفاظت شده «محدوده مشخص شده جغرافیایی (خشکی، آب های داخلی، مناطق ساحلی و دریایی) است که جهت نیل به حفاظت بلند مدت طبیعت در همبستگی با خدمات اکوسیستمی (تامین غذا، آب و غیره) و ارزشهای فرهنگی، از طریق ابزار قانونی (نظیر کنوانسیون ها یا موافقت نامه های بین المللی) یا سایر روشهای کارآمد (نظیر قرق های بومی و محلی)، تعیین می شود، به رسمیت شناخته می شود (از طریق ابزار قانونی) و مدیریت می شود» (IUCN, 2008).

صرف نظر از عناوین و تفاوت های مفهومی که میان برخی عناوین طبقه بندی ارائه شده از سوی اتحادیه بین المللی حفظ طبیعت (IUCN) با طبقه بندی مناطق حفاظت شده در سطح کشور وجود دارد (آی.یو.سی.ان. IUCN) مناطق حفاظت شده را به ۶ طبقه^۳ تقسیم نموده، در حالی که در کشور تحت عنوان مناطق چهار گانه

- 1) Convention on biological diversity.
- 2) International Union for Conservation of Nature.

۳ (طبقه I: ذخیره گاه طبیعت محدود شده/ مناطق بکر و مهار نشده)

طبقه II: پارکهای ملی (National Park)

طبقه III: آثار یا یادمانهای طبیعی (Natural Monument or Feature)

طبقه IV: مناطق تحت مدیریت برای حفاظت زیستگاه ها و گونه ها (Habitat/Species Management Area) مدیریت منطقه با هدف حفاظت از طریق اقدام مدیریتی

محیط زیست شناخته می شوند) هدف عمده حفظ و نگهداشت مناطق را باید در حفاظت از تنوع زیستی (گونه های گیاهی و جانوری)، زیستگاهی، ژنتیکی، پدیده های طبیعی خاص و حتی فرهنگی در مقابل فعالیت های تاثیر گذار انسانی همچنین استفاده پایدار از منابع طبیعی در کنار حفظ تداوم پایداری این مناطق برای نسل های آینده دانست.

۳. مالکیت و مدیریت مناطق حفاظت شده

طبق نظر IUCN، اداره مناطق حفاظت شده با هر هدف مدیریتی می تواند به چهار شکل ذیل صورت پذیرد (IUCN, 2008):

۱. دولتی
۲. مشارکتی
۳. خصوصی
۴. مردم بومی و جوامع محلی

قابل ذکر است که تاکنون در حدود ۱۰,۴٪ (۹,۲٪ از مناطق خشکی و آبهای داخلی همچنین ۱,۲٪ از مناطق ساحلی-دریایی)^۱ از مساحت کشور در چهار طبقه (مجنونیان، ۱۳۸۱) زیر:

۱. پارک ملی (دارای بالاترین درجه حفاظتی)
۲. اثر طبیعی ملی
۳. پناهگاه حیات وحش
۴. منطقه حفاظت شده

طبقه V: چشم اندازهای دریایی و زمینی حفاظت شده (Protected Landscape/Seascape)

طبقه VI: مناطق حفاظت شده برای مدیریت منابع (Managed Resource Protected Area)

1) Islamic Republic of Iran: The Fifth of National Report to the Convention on Biological Diversity, 2015.

با تعریف و اهداف مدیریتی مشخص، توسط سازمان حفاظت محیط زیست (تصدی گری دولتی) اداره می شوند، که البته این میزان مطابق هدف ۱۱ آیچی^۱ (از اهداف راهبردی تنوع زیستی) می بایست تا سال ۲۰۲۰ برای مناطق خشکی و آبهای داخلی حداقل به ۱۷ درصد و برای مناطق دریایی و ساحلی حداقل به ۱۰ درصد افزایش یابد.^۲

۴. مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت (CSR)^۳ و مناطق حفاظت شده

«مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت»^۴ (CSR) مفهومی است که در اواسط قرن بیستم (دهه ۱۹۵۰ و ۶۰ میلادی) و برگرفته از تفکر کمک های داوطلبانه و نوع دوستانه شرکت های کسب و کار با هدف رفع مشکلات اجتماعی و کمک به گروه های محروم جامعه مطرح گردید (جزنی، ۱۳۹۲). در دهه های بعد «با پیچیده تر شدن فضای کسب و کار» (جزنی، ۱۳۹۲)، در کنار بروز بحران های عدیده محیط زیستی نظیر تخریب گسترده منابع طبیعی، تخریب لایه اوزون، گرمایش جهانی و تغییر اقلیم (ناشی از فعالیت صنایع و دیگر سازمان های کسب و کار بصورت مستقیم و غیر مستقیم) مفهوم اولیه مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت دیگر نمی توانست پاسخگوی مطالبات فزاینده و توجیه گر اقدامات صورت گرفته در چارچوب مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت باشد. لذا ضرورت ارائه تعریفی که در برگیرنده تمامی موضوعات مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت باشد دو چندان گردید. در کنار موارد فوق الذکر نباید از نقش مفهوم «توسعه پایدار»^۵ در سیر تکامل مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت چشم پوشی نمود. در اجلاس ریو در سال ۱۹۹۲ که با موضوع «محیط زیست و توسعه پایدار»

۱) در سال ۲۰۱۰ دهمین کنفرانس اعضاء کنوانسیون تنوع زیستی (CBD) در استان آیچی (Aichi Prefecture) ژاپن برگزار گردید، که در آن اهداف راهبردی تنوع زیستی (۵ هدف کلان و ۲۰ هدف خرد) برای یک دهه (۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰) به تصویب اعضاء رسید.

2) The ICCA Consortium: ICCAs & Aichi Targets, issue no.1, 2014

3) Corporate social responsibility.

۴) تا کنون تعاریف مختلفی از CSR ارائه شده است، اما کمیسیون اروپا CSR را مفهومی می داند که به موجب آن شرکتها، دغدغه های محیط زیستی و اجتماعی را در عملکردهای کسب و کارشان و در تعامل خود با ذینفعان به صورت داوطلبانه ادغام می کنند (کمیسیون اروپا، ۲۰۰۱).

۵) مفهومی است که از اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی بدلیل بروز اثرات و پیامدهای محیط زیستی (نظیر تخریب منابع طبیعی و گسترش آلودگی ها) و اجتماعی (نظیر گسترش نابرابری و بی عدالتی اجتماعی) ناشی از برنامه های یکسویه رشد اقتصادی (توسعه اقتصادی) -صنعتی در سال های پس از جنگ جهانی دوم، در سطح جامعه بین المللی شکل گرفت و روند تکاملی آن تا سال ۱۹۹۲ که کنفرانس محیط زیست و توسعه پایدار

برگزار گردید مفهوم مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت مورد پذیرش واقع شد. «در بعضی مواقع مسئولیت اجتماعی شرکت ها و پایداری با تعبیری یکسان به کار میروند. اگر چه ماهیت توسعه پایدار غالباً گسترده تر از آن چیزی است که مسئولیت اجتماعی شرکت ها بتواند آنرا تحقق بخشد. برای مثال توسعه پایدار نوعاً فراتر از رویکردهای داوطلبانه و غیر داوطلبانه قدم بر میدارد و شامل فعالیت ها و تدابیری است که فقط دولت و بخش های میان حکومتی از عهده آن بر می آیند» (امیدوار، ۱۳۹۲).

«در اواخر دهه ۱۹۹۰ ایده CSR تقریباً بطور جهانی توسط تمام اجزای تشکیل دهنده جامعه، دولتها و سازمانهای غیر دولتی و مصرف کنندگان مورد تأیید قرار گرفت. سازمانهای بین المللی همچون سازمان ملل متحد، بانک جهانی، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، و سازمان بین المللی کار نه تنها CSR را تأیید کردند، بلکه دستور العملها و واحدهای دایمی را در سازمان بمنظور پژوهش و ترویج مسئولیت اجتماعی ایجاد کردند» (جزنی، ۱۳۹۲).

صرف نظر از تعاریف مختلفی که تا کنون برای مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت ارائه گردیده است، امروزه حفظ محیط زیست به عنوان یکی از موضوعات اساسی در مسئولیت اجتماعی مورد توجه شرکت ها و بنگاه های کسب و کار قرار گرفته و در همین راستا شرکت ها و صنایع مختلف اقدامات داوطلبانه و مسئولانه ای را در جهت حفظ محیط های طبیعی و جلوگیری از آلودگی محیط به اجرا درآورده اند. یکی از این اقدامات توجه به حفظ و نگهداشت زیستگاه های طبیعی و مناطق حفاظت شده می باشد، این امر امروزه تا حدی اهمیت یافته که در فرمت استاندارد گزارش دهی سالیانه عملکرد مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت (نظیر GRI^۱ و دیگر گزارشات مشابه نظیر گزارشات پایداری و غیره) به عنوان یک شاخص مهم ثبت و درج می گردد.

۵. شرکت ملی نفت ایران، مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت (CSR) و مناطق حفاظت شده (پارک ملی نایبند)

با وجود سابقه نسبتاً طولانی همچنین اقدامات گسترده و درخوری که به منظور ارتقاء و توسعه زیر ساخت های زیربنایی و رفاهی مناطق عملیاتی (جهت بهره برداری کارکنان و ساکنین جامعه محلی) توسط صنعت نفت ایران در طی دهه های گذشته انجام گرفته است، اما بطور کلی می بایست اذعان داشت که مفهوم نوین و دامنه

(کنفرانس زمین) در شهر ریو برگزار گردید ادامه یافت. مفهوم توسعه پایدار، حاصل رشد و آگاهی از ارتباط، میان مشکلات محیطی در حال رشد، مسائل اقتصادی، اجتماعی، فقر، بی عدالتی و نگرانی درباره نسل های آینده بشر می باشد.

1) Global Reporting Initiative

گسترده موضوع CSR به تازگی و در طی چند سال اخیر در این صنعت مطرح شده و می رود تا در کنار توسعه صنعتی نقش آفرین باشد.

کشف و توسعه میدان های گازی پارس جنوبی در سال های ابتدایی دهه ۷۰ شمسی و همزمان با آن حجم عظیم فعالیت های صنعتی و مهاجرت نیروی کار به منطقه، محیط طبیعی و اجتماعی این منطقه را دچار اثرات و پیامدهای مختلفی نمود (سنستا، ۱۳۹۴).



«در این میان پارک ملی نایبند(نقشه ۱) به عنوان نخستین پارک ملی ساحلی- دریایی ایران در سواحل خلیج



نقشه ۱- محدوده پارک ملی نایبند -رنگ سبز نشان دهنده آخرین تغییرات محدوده پارک است (منبع: سنستا، ۱۳۹۴).

فارس و در مجاورت منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی(عسلویه) با تنوع زیستی و اکوسیستمی بالا و منحصر به فرد در دریا و خشکی شامل جنگل های حرا، بستر های علف دریایی، آب سنگهای مرجانی، سواحل تخم گذاری لاک- پشت های دریایی، و زیستگاه پستاندارانی نظیر جیبر، قوچ و میش، کل و بز همچنین پرندگان نظیر هوبره، جیرفتی و انواع پرندگان شکاری از پیامدهای توسعه روز افزون منطقه بی نصیب نمانده است» (سنستا، ۱۳۹۴).

«ایجاد جاده دسترسی در اطراف و محدوده داخلی پارک و خشک شدن بخش هایی از جنگل های حرا (بدلیل قطع جریان جزر و مد آب)، فنس کشی، ایجاد دیواره و اسکله در بخش هایی از پارک، ورود آلودگی های مختلف از طریق هوا و آب دریا و نابودی بخشی از آب سنگهای مرجانی، شکار گونه های جانوری و تخلیه زباله، از جمله پیامدهای تهدید کننده حیات طبیعی پارک می باشند، که اهمیت تدوین یک طرح مدیریت مشارکتی حفاظت پارک ملی نایبند را دوچندان نمود» (سنستا، ۱۳۹۴).

آنچه که پیش از ورود به مبحث مراحل اجرایی طرح می بایست متذکر گردد آنست که بر خلاف رویکردهای حفاظتی گذشته، امروزه «احداث و حفاظت از مناطق به هیچ وجه به معنای رها کردن آنها به حال خود نیست بلکه برعکس اعمال مدیریتی مستمر و هدفمند است تا این مناطق بتوانند به اهداف چند گانه خود دست یابند. این مناطق باید در چارچوب مرزهای قراردادی خود طیفی از اهداف گوناگون و گاه متضاد» (مجنونیان، ۱۳۸۱) از قبیل:

۱. حفظ تنوع زیستی و اکوسیستم ها (گونه های گیاهی و جانوری)، چشم اندازهای طبیعی و غیره.
۲. استفاده پایدار از منابع
۳. احیاء و بازسازی

«را به طور هم زمان تحقق بخشند. به همین دلیل بدون برخورداری از "طرح مدیریت" قادر به ایفای چنین نقشی نیستند و در بلند مدت نیز قادر به تضمین ارزش ها و کیفیت های بارز خود که علت انتخاب آنها نیز به شمار می رود نخواهند بود» (مجنونیان، ۱۳۸۱).

به منظور حفظ و نگهداشت این پارک کم نظیر (از لحاظ تنوع زیستی و هم جواری آن با مناطق صنعتی پارس جنوبی) در راستای اهداف مسئولیت اجتماعی سازمان/شرکت (CSR) شرکت های (صنعت نفت) فعال در منطقه، همچنین ایجاد بستر و زمینه مشارکت تمامی ذینفعان بخصوص جوامع بومی و محلی، «طرح مدیریت مشارکتی حفاظت پارک ملی ساحلی - دریایی نایبند؛ پهنه بندی مشارکتی» در اوایل سال ۱۳۹۴، با هدف پهنه بندی (زون بندی) مشارکتی، و با همکاری:

- سازمان حفاظت محیط زیست
- سازمان منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس جنوبی
- حوزه مشاور اجتماعی وزیر نفت
- موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا)

و حضور نقش آفرینان اصلی منطقه به مورد اجرا گذاشته شد» (سنستا، ۱۳۹۴).

• مراحل اجرایی کارگاه طرح مدیریت مشارکتی پارک ملی نایبند

قابل ذکر است که «رویکرد الگوی مدیریت مشارکتی پارک ملی نایبند، بر انجام تمامی مراحل طرح ریزی (از جمع آوری اطلاعات پایه، شناسایی منطقه، پهنه‌بندی، تدوین برنامه مدیریت پهنه‌ها و تهیه طرح) تا اجرای آن به صورت مشارکتی با مشارکت همه نقش آفرینان منطقه استوار بوده است. این روش علاوه بر این که به تدوین یک طرح کاربردی و واقعی برای مدیریت پارک ملی انجامید، ضمانت اجرایی آن را نیز در پی داشت، زیرا که طرح‌ها و برنامه‌های پهنه‌ها توسط خود نقش آفرینان تهیه گردید» (سنستا، ۱۳۹۴).

• شناسایی ذینفعان و نقش آفرینان کلیدی

«از آنجا که عموماً در محدوده مناطق حفاظت شده، ذینفعان و نقش آفرینان مختلفی از جمله جامعه بومی و محلی و گاه صنایع، ارگان‌های دولتی و خصوصی حضور دارند، تهیه و اجرای طرح-های مدیریت مناطق حفاظت شده بدون مشارکت ذینفعان امکان پذیر نخواهد بود. لذا در این مرحله از اجرای طرح با دعوت از نقش آفرینان اصلی زیر که در طی «طرح گفتگو و توسعه»^۱ شناسایی شده بودند، کارگاه پهنه بندی مشارکتی آغاز گردید» (سنستا، ۱۳۹۴).

- سازمان حفاظت محیط زیست
- وزارت نفت (مشاور اجتماعی وزیر، سازمان منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس و مؤسسه مطالعات بین المللی انرژی)
- فرمانداری شهرستان‌های عسلویه و پارسیان
- شوراهای اسلامی شهرها و روستاها
- ندسا (نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران)
- مدیریت پارک ملی نایبند
- مؤسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا)
- مؤسسه توسعه پایدار نایبند (تشکل جامعه بومی و محلی منطقه عسلویه)

^۱ طرح «گفتگو و توسعه: ایجاد همسویی میان گروه‌های ذینفع» از زمستان ۱۳۸۸ به منظور ارائه و پیشنهاد راهکارهای مناسب جهت دستیابی به توسعه پایدار در منطقه پارس جنوبی آغاز و تاکنون ادامه یافته است. لازم به ذکر است که «طرح مدیریت مشارکتی پارک ملی نایبند» از جمله مسایل محیط زیستی بود که در کارگاه‌های مشارکتی «طرح گفتگو و توسعه» مطرح و در طی فرآیند اجرایی «طرح گفتگو و توسعه»، به مرحله اجرا در آمده است.

این اقدام، یکی از اقدامات ارزشمند طرح بود که توانست ذینفعان کلیدی منطقه را به منظور کسب نظرات و پیشنهادات برای حفظ پارک ملی نایبند دور یک میز جمع نماید.

- بررسی وضع موجود منطقه

«در این بخش وضعیت موجود محیط زیست خشکی و دریایی منطقه و پارک، قوانین و مقررات مهم محیط زیست مرتبط با منطقه، آسیب‌ها و تهدیدها، و برنامه‌های آتی طرح مدیریت مشارکتی پارک ملی نایبند، به صورت چند ذینفعی توسط کارشناسان موسسه توسعه پایدار و محیط زیست و مدیر پارک ملی نایبند، ارائه شد و هر یک از موضوعات مطرح شده توسط شرکت کنندگان مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت» (سنستا، ۱۳۹۴).

- مشخص کردن لایه‌های اطلاعاتی پایه منطقه بر روی ماکت و تعیین آسیب‌ها و تهدیدهای

آنها

- پوشش گیاهی
- حیات وحش آبی
- حیات وحش خشکی
- کاربری اراضی (صنعتی، مسکونی، نظامی و...)
- بهره‌برداری‌های انسانی (فعالیت‌های صیادی، دامداری، کشاورزی، باغداری و...)

«شرکت کنندگان در کارگاه بر اساس اطلاعات و دانش خود از منطقه، به دو گروه تقسیم شدند تا اطلاعات خود را به صورت مکانی بر روی ماکت محدوده مورد نظر جانمایی کنند. گروه اول متشکل از افرادی بود که درباره تنوع زیستی منطقه اطلاعات داشتند از جمله صیادان محلی، گیاه شناسان بومی، افراد بومی آشنا به گونه‌های گیاهی و جانوری و...»

گروه دوم با هدف بررسی کاربری اراضی و بهره‌برداری‌های انسانی منطقه، ابتدا اطلاعات توصیفی خود را اعم از مناطق گردشگری، کشاورزی، باغ‌ها و نخلستان‌ها و...

بر روی کاغذ پیاده کردند و پس از دسته‌بندی این اطلاعات و تبادل نظر درباره آن‌ها، این اطلاعات را بر روی ماکت جانمایی نمودند» (سنستا، ۱۳۹۴).

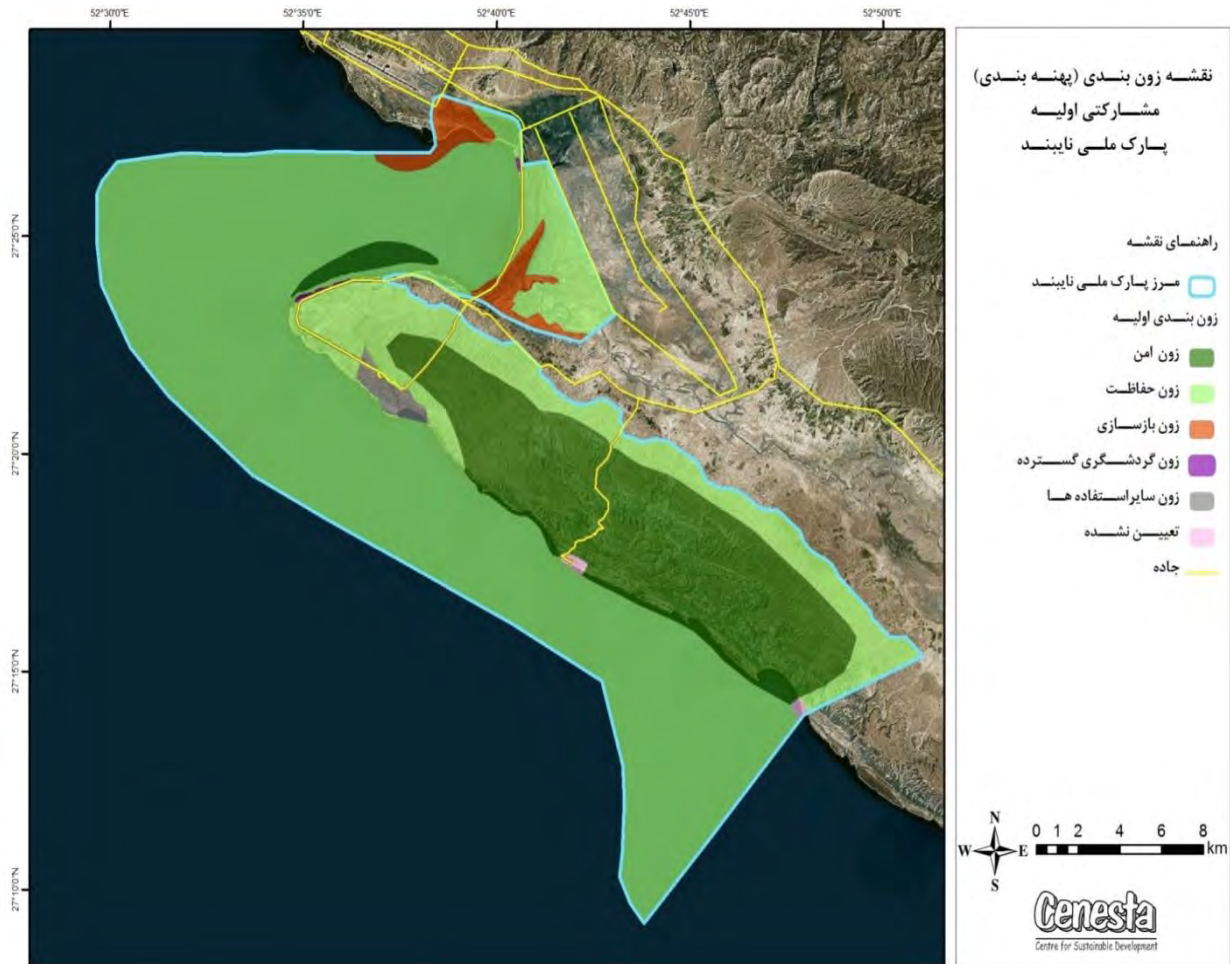
• تعیین محدوده پهنه‌ها (زون بندی)

«در این مرحله پس از تعریف پهنه‌های لازم (نقشه ۲) و ممکن برای پهنه‌بندی پارک‌های ملی بر اساس دستورالعمل "تهیه طرح مدیریت منطق تحت حفاظت" و همچنین تحلیل اطلاعات پیاده شده بر روی ماکت منطقه نایبند، پهنه‌بندی اولیه محدوده پارک ملی نایبند به صورت مشارکتی و با تبادل نظر با همه شرکت کنندگان انجام پذیرفت» (سنستا، ۱۳۹۴) که در زیر به مواردی از آنها اشاره می‌گردد:

۱. «سه محدوده به عنوان پهنه حفاظت شدید (زون امن) انتخاب شدند که عبارتند از: محدوده مرجانی جنوب خلیج نایبند، ارتفاعات (زیستگاه جیبر و در گذشته کل و بز و قوچ و میش) و نوار ساحلی این محدوده (دارای سواحل ماسه-ای مناسب تخم‌گذاری لاک‌پشت) می‌باشند» (سنستا، ۱۳۹۴)..

۲. «در پهنه‌بندی ارائه شده، دو پهنه احیا و بازسازی در نظر گرفته شده است که شامل بخش‌های آسیب دیده خور بیدخون و محدوده دریایی (آب‌سنگ‌های مرجانی شمال خلیج نایبند) همچنین بخش عمده‌ای از خور بساتین می‌باشد» (سنستا، ۱۳۹۴).

۳. «در این پهنه‌بندی، دو پهنه نیز به عنوان پهنه تفرج گسترده در نظر گرفته شده‌اند. این پهنه‌ها در واقع مناطقی هستند که در حال حاضر مورد استفاده گردشگری قرار می‌گیرند یعنی سواحل جنوب خور بیدخون، ساحل شمالی دماغه نایبند و محدوده‌ای که تراکم درختان انجیر معابد در آن زیاد است» (سنستا، ۱۳۹۴).



نقشه ۲- محدوده پارک ملی نایبند به همراه زون بندی انجام شده در کارگاه مدیریت مشارکتی (منبع: سنستا، ۱۳۹۴).

• تعیین عوامل تهدید و برنامه اقدام

این مرحله را باید یکی از مهمترین مراحل "الگوی طرح مدیریت مشارکتی پارک ملی نایبند" دانست. همانطور که در سطور قبل بیان شد، پس از تعیین محدوده پهنه ها، عوامل تهدید هر کدام از زون ها (نظیر ورود پساب، آلودگی سواحل در اثر پراکندگی زباله ها، تخریب زیستگاه تخم گذاری لاک پشت در اثر ورود وسایل نقلیه گردشگران و

غیره) به واسطه فعالیت ها و اقدامات ذینفعان کلیدی (نظیر صنایع، جوامع بومی و محلی همچنین دیگر دستگاه های دولتی و عمومی و غیره) مشخص شد. و در نهایت برنامه اقدام (نظیر تصفیه پسابها و فاضلاب های شهری و صنعتی قبل از تخلیه به دریا، ایجاد زیرساخت های مناسب برای مدیریت زباله گردشگران، متمرکز کردن فعالیت های گردشگری در زون تفرج و غیره) و مسئول اجرای هر بخش از طرح های مدیریت تعیین گردید. لازم به ذکر است که تمام مراحل بصورت مشارکتی انجام گرفته و امید است تمام ذینفعان با مشارکت بیش از پیش نسبت به برنامه ریزی و اجرای اقدامات مربوطه اقدام نمایند (جدول ۱).

Petro CSR

نام زون	شرح زون	عوامل تهدید کننده زون	دینفعان موثر بر عوامل تهدید کننده	برنامه اقدام پیشنهادی	مسئول اقدام پیشنهادی
نام زون زون حفاظت شدید(امن)	محدوده مرجانی دماغه جنوبی خلیج نایبند (پهنه شماره ۱).	ورود پساب‌ها و آلودگی - های شهری و صنعتی منطقه عسلویه، نخل تقی و پارس جنوبی در اثر جهت جریانات دریایی (آلودگی دمایی، آلودگی شیمیایی، کدورت)	تمامی تأسیسات صنعتی و مسکونی وابسته به منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس شهرهای عسلویه و نخل تقی	استفاده از پرده‌های رسوبگیر (Turbiditycurtain) در هنگام ساخت و لایروبی اسکله‌ها و توسعه سواحل تصفیه پساب‌ها و فاضلاب‌های شهری و صنعتی قبل از تخلیه به دریا (راهکار کوتاه مدت) استقرار سیستم‌های بسته گردش آب (closedwatercirculationsystems) استفاده از پساب‌های تصفیه شده برای خنک کردن تأسیسات، آبیاری فضای سبز، استفاده در فلاش تانک‌ها و ... (راهکار بلند مدت) ایجاد حوضچه‌های خنک کننده برای جلوگیری از ورود آب با دمای بالا به دریا و	تمامی تأسیسات صنعتی و مسکونی وابسته به منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس شهرداری عسلویه و نخل تقی سازمان حفاظت محیط زیست

	ایجاد آلودگی دمایی ایجاد زون صید ممنوع تدوین و ارائه دستورالعمل صید برای محدوده‌های مرجانی راه‌اندازی سیستم پایش مشارکتی آبسنگ- های مرجانی به منظور پایش سلامت اکوسیستم				
سازمان حفاظت محیط زیست	متمرکز کردن فعالیت‌های گردشگری در زون تفرج پیش‌بینی شده در پهنه‌بندی، ایجاد زیرساخت‌های لازم در این زون و ایجاد محدودیت تردد در سایر نواحی ساحلی	جامعه بومی و محلی گردشگران غیر محلی پارک	گردشگری پراکنده در طول ساحل خلیج نایبند		
سازمان حفاظت محیط زیست	ایجاد زیرساخت‌های لازم برای مدیریت زباله‌های گردشگران	جامعه بومی و محلی گردشگران غیر محلی پارک ملی	آلودگی سواحل در اثر زباله‌های رها شده گردشگران	سواحل جنوب خور بیدخون	
سازمان حفاظت محیط زیست منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس	جلوگیری از تخلیه زباله‌های شهری و صنعتی به دریا از طریق افزایش نظارت و آموزش به جامعه بومی، کارکنان تاسیسات صنعتی و مسئولان بخش‌های مربوط	منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس شهرهای عسلویه و نخل تقی	آلودگی سواحل در اثر زباله‌ها و زایدات صنعتی و شهری رها شده در دریا از منطقه عسلویه و نخل تقی و		

شهرداری عسلویه و نخل تقی			لنجها	
سازمان حفاظت محیط زیست	متمرکز کردن فعالیت‌های گردشگری در زون تفرج پیش‌بینی شده در پهنه‌بندی، ایجاد زیرساخت‌های لازم در این زون و ایجاد محدودیت تردد در سایر نواحی ساحلی بازسازی سواحل ماسه‌ای آسیب دیده	جامعه بومی و محلی گردشگران غیر محلی پارک	تخریب ساحل زیستگاه تخم‌گذاری لاک پشت در اثر ورود وسایل نقلیه گردشگران به ساحل و حتی انجام حرکات نمایشی با اتومبیل	
سازمان حفاظت محیط زیست	متمرکز کردن فعالیت‌های گردشگری در زون تفرج پیش‌بینی شده در پهنه‌بندی، ایجاد زیرساخت‌های لازم در این زون و ایجاد محدودیت تردد در سایر نواحی ساحلی آموزش اجباری گردشگران پارک در محل ورودی زون گردشگری	جامعه بومی و محلی گردشگران غیر محلی پارک ملی	گردشگری پراکنده در طول ساحل خلیج نایبند	ساحل شمالی دماغه نایبند و محدوده‌ای که تراکم درختان انجیر معابد در آن زیاد است (این مناطق در حال حاضر نیز مورد استفاده گردشگری قرار می- گیرند)
سازمان حفاظت محیط زیست	ایجاد زیرساخت‌های لازم برای مدیریت زباله‌های گردشگران	جامعه بومی و محلی گردشگران غیر محلی پارک ملی	آلودگی سواحل در اثر زباله‌های رها شده گردشگران	

سازمان حفاظت محیط زیست منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس شهرداری عسلویه و نخل تقی	جلوگیری از تخلیه زباله‌های شهری و صنعتی به دریا از طریق افزایش نظارت و آموزش به جامعه بومی، کارکنان تاسیسات صنعتی و مسئولان بخش‌های مربوط	منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس شهرهای عسلویه و نخل تقی	آلودگی سواحل در اثر زباله‌ها و زایدات صنعتی و شهری رها شده در دریا از منطقه عسلویه و نخل تقی و لنج‌ها	
سازمان حفاظت محیط زیست	ایجاد زیرساختهای لازم برای روشن کردن ایمن آتش مانند اجاق با رعایت فاصله مناسب از درختان	جامعه بومی و محلی گردشگران غیر محلی پارک	سوختن و از بین رفتن درختان انجیر معابد در اثر روشن کردن غیراصولی آتش توسط گردشگران	

جدول ۱- بخشی از برنامه اقدام مشارکتی پیشنهادی جهت زون‌های تعیین شده (منبع: سنستا، ۱۳۹۴)

۶. نتیجه گیری

همانطور که پیشتر ذکر شد، امروزه نقش "مناطق حفاظت شده" در حفظ و حمایت از زیستگاه های طبیعی و تنوع زیستی همچنین کاهش پیامد ناشی از چالش های محیط زیستی نظیر تغییر اقلیم بر کمتر کسی پوشیده مانده است. از طرف دیگر رویکردهای نوین کسب و کار، به همراه خواست اجتماعی سبب شده است که شرکت ها و صنایع در قبال تاثیرات و پیامدهای فعالیت های خود بر افراد، جامعه و محیط زیست بصورت مسئولانه تر رفتار نمایند و اقداماتی را فرای الزامات قانونی و بصورت داوطلبانه در جهت توجه به افراد، محیط اجتماعی و حفظ محیط زیست به مرحله اجرا در آورند. یکی از شاخص های مهم که در این راستا مورد بررسی و ارزیابی قرار می گیرد، اقدامات شرکت ها و صنایع در جهت حفظ و حمایت از مناطق حفاظت شده پیرامون می باشد.

صنعت نفت ایران از دیرباز از جمله شرکت های پیشرو در زمینه فعالیت های مرتبط با مسئولیت اجتماعی شرکتی (بخصوص اقدامات عام المنفعه، ساخت و توسعه زیرساخت ها) بوده است. اقدامات این شرکت در توسعه عمرانی و زیرساختی مناطق عملیاتی نظیر پارس جنوبی، غرب کارون و غیره از این جمله می باشد.

یکی از اقدامات ارزشمندی که در راستای حفظ زیستگاه های طبیعی و با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس و موسسه سنستا در منطقه پارس جنوبی کلید خورده و همچنان ادامه دارد "الگوی مدیریت مشارکتی حفاظت پارک ملی نایبند" می باشد.

مهمترین اصل در طرح های مدیریت حل تعارض بین حفاظت و استفاده های ممکن از مناطق حفاظت شده است. عبارت دیگر دلیل عمده تهیه طرح های مدیریت تضمین پایداری طبیعت و توسعه به موازات یکدیگر است، این تعارض جز از طریق تهیه طرح های مدیریت نمی تواند حل و فصل شود (مجنونیان، ۱۳۸۱).

در راستای پیشبرد اهداف طرح مدیریت پارک نایبند، کارگاه "پهنه بندی مشارکتی پارک ملی ساحلی دریایی نایبند" با حضور نقش آفرینان منطقه به اجرا درآمد که در برگیرنده نتایج زیر می باشد:

- شناسایی وضع موجود
- زون بندی
- شناسایی تهدیدها و آسیب ها، ارائه برنامه اقدام، تعیین نقش و مسئولیت هر کدام از

ذینفعان در جهت اجرای برنامه ها

رویکردی اصلی طرح مدیریت مشارکتی پارک نایبند، مشارکت همه نقش آفرینان منطقه (از برنامه ریزی تا اجرا) در مدیریت پارک ملی بوده است، که در این راستا صنعت نفت نیز می تواند بخشی از مسئولیت اجتماعی خود را در قبال حفاظت از حفظ محیط زیست و زیستگاه های طبیعی به انجام رساند.

قابل ذکر است که این فرآیند و بخصوص برنامه عمل اگرچه در آغاز راه می باشد اما می تواند در قالب بخشی از استراتژی های مسئولیت اجتماعی صنعت نفت در منطقه عسلویه پیاده گردد و برای دیگر مناطق نیز بعنوان یک الگوی مناسب مورد استفاده قرار گیرد.

منابع

- امیدوار، علیرضا؛ مفهوم شناسی مسئولیت اجتماعی شرکتها؛ ۱۳۹۲
- پاپلی یزدی، محمد حسین؛ ابراهیمی، محمد امیر؛ نظریه های توسعه روستایی؛ انتشارات سمت، ۱۳۸۱.
- «پهنه بندی مشارکتی پارک ملی ساحلی-دریایی نایبند (پیش نویس)»، موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا)، ۱۳۹۴.
- جزنی، نسرین؛ مسئولیت اجتماعی شرکت (Corporate Social Responsibility)؛ دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۲.
- «طرح الگوی مدیریت مشارکتی حفاظت پارک ملی نایبند-توسط جوامع محلی»، موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا)، ۱۳۹۲.

- کرین، آندرو؛ ماتن، درک؛ جی. اسپنس، لورا؛ مسئولیت اجتماعی سازمان ها (برداشت ها و مورد پژوهی ها در عرصه جهانی)؛ ترجمه گروه مترجمین انجمن مدیریت سبز ایران؛ چ ۲؛ انتشارات آسمان نگار؛ ۱۳۸۹.
- «گزارش تحلیلی-توصیفی طرح گفتگو و توسعه پایدار در ایران، ایجاد همسویی میان گروه های ذینفع»، موسسه توسعه پایدار و محیط زیست (سنستا)، ۱۳۹۲.
- مجنونیان، هنریک؛ دستورالعمل تهیه طرح مدیریت مناطق تحت حفاظت؛ تهران: سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، معاونت امور پشتیبانی، مرکز مدارک علمی و انتشارات، ۱۳۸۱.
- Dudley, N. (Editor) (2008). Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. Gland, Switzerland: IUCN. IUCN WCPA Best Practice Guidance on Recognizing Protected Areas and Assigning Management Categories and Governance Types, Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 21, Gland, Switzerland: IUCN.
- Islamic republic of Iran, The Fifth National Report to the Convention on Biological Diversity, 2015.
- The ICCA Consortium: ICCAs & Aichi Targets, issue no.1, 2014
- http://www.iucn.org/about/work/programmes/gpap_home/pas_gpap/
- <http://www.doe.ir/portal/home/?news/196210/196231/259038>
- http://cmsdata.iucn.org/downloads/iucn_assignment_1.pdf
- <http://www.unep.org/Documents.multilingual/Default.asp?DocumentID=97&ArticleID=1503>
- <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>